

Kronikk av:

Finn Erlend Ødegård, leder av styringsgruppa i Bondelagets gåseprosjekt

Ove Martin Gundersen, prosjektleder i Bondelagets gåseprosjekt

Mer aktiv forvaltning av grågås

Moderne jordbruk har gitt grågås tilgang til store mengder mat. Milde vintre og strenge jaktbegrensninger i overvintringsområdene på kontinentet har sammen med økt mattilgang ført til en rekordstor vekst i bestanden. Grågås som hekker i Norge regnes som del av en felles Vest-Europeisk bestand som dekker Sverige, Finland, Danmark, Tyskland, Nederland, Belgia, Frankrike og Spania. Bestanden har økt mer enn syv ganger de siste tretti årene, fra anslagsvis 120 000 fugler på 1980-tallet til rundt 960 000 individer på 2010-tallet.

Den store bestandsveksten har ført til store konflikter med landbruket i hele Europa. Ei enkelt grågås kan spise opp til 1 kg gress om dagen. Men beiteskadene omfatter mer enn selve graset som blir spist. Gåsa trækker ned avlingen og legger igjen store mengder avføring som reduserer førkvaliteten når den kommer med i innhøstingen. For grøntprodusenter er beiteskader kritisk. Grønnsaker og salater vokser ikke ut igjen etter beiting slik gresset gjør. Skadde planter må kasseres og påfører bonden et stort økonomisk tap.

Under den internasjonale vannfuglavltaen; Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds, er det dannet et europeisk samarbeid for forvaltning av gås som har tilhold i Europa - European Goose Management Platform. Her samarbeider landene om bestandsmål, overvåking, konfliktforebyggende tiltak, m.m. For den Vest-Europeiske bestanden av grågås er det laget en flywayplan med mål om å redusere bestanden med 40 % til 640 000 individer fram til 2030. Landene er enige om at jakt skal være hovedvirkemiddelet til å redusere bestanden.

Hekkebestanden i Norge er estimert til 20 000 – 25 000 par. Hvert par legger 4-6 egg. Bestanden i Norge er anslått til ca. 130 000 individer før jakt og bestanden er økende. Det felles årlig mellom 15-19 000 grågås i Norge. Jaktuttaket må minst dobles dersom bestanden skal reduseres slik målet i flywayplanen er. Forskningsresultater fra Norsk institutt for naturforskning viser at tilrettelegging og planlagt jaktorganisering øker antall felte gjess. Dette krever at grunneiere samarbeider om et felles jaktopplegg og at noen påtar seg oppgaven å administrere jakta. Det er viktig at jaktområdene har friområder hvor det ikke jaktes og at disse flyttes rundt. Når gjessene får mer ro vil de oppholde seg lengre i området før de trekker sørover. Dette gir flere jaktmuligheter og økt jaktuttak.

I mytetiden skifter fuglene vingefjærene og mister flygedyktigheten for en periode på 4-5 uker. Mytingen foregår i juni/juli måned. Gjessene er i denne perioden ikke i stand til å fly, og de samles gjerne i større familiegrupper. Fulldyrkede arealer som ligger ned mot sjøen, hvor gjessene har sine hvile- og overnattingsplasser, er i denne perioden særlig utsatt for beiteskader. Oppsetting av gjerder i nedre kant mot sjøen har flere steder vist seg å ha god effekt. Det er viktig at gjerdet settes opp slik at gjessene får plass langs med fjæra og gjerne med vegetasjon som de kan beite på. Et gjerde kan stanse hekkende gjess helt fram til ungene blir flygedyktige. Ungfugler som ikke hekker vil imidlertid kunne fly over gjerdet fram til mytingen starter.

Når gjessene har kommet inn på dyrkamark er jaging og skadefelling de mest aktuelle tiltakene. Det finnes flere metoder for å jage gjess, f. eks. fugleskremser, kite, lydkanon, m.m. Problemet er ofte at gjessene venner seg til skremmemetodene over tid slik at effekten avtar. Laser er et nytt verktøy som er tatt i bruk, men her er det viktig å få mer kunnskap om hvordan laserlys påvirker andre fugler og pattedyr. Jaging og skremming krever tid og arbeid for bonden.

Når jaging ikke fungerer er skadefelling et viktig verktøy for å holde gjessene borte fra innmark. For kanadagås og stripegås kan bonden selv beslutte skadefelling når skadeforebyggende tiltak er prøvd i rimelig utstrekning. For grågås må det søkes om skadefelling hos kommunen. Bønder som holder til i de kommuner som frem til 1. januar 2020 tilhørte Finnmark fylke må søke statsforvalteren om skadefelling. Kommunen har også myndighet til å gi skadefelling på kvitkinngås i fylkene Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, og Agder. Norges Bondelag mener skadefelling er et viktig verktøy for å redusere beiteskader og at den enkelte bonde i større grad må kunne beslutte selv når dette virkemiddelet skal tas i bruk.

Mange kommuner har laget forvaltningsplaner. Dette er planer som setter tydelige mål om å redusere gåsekonflikten og viser hvordan ulike verktøy skal tas i bruk for å nå målet. De viktigste verktøyene er; gjerder, jaging, skadefelling, friområder og jakt. I tillegg er det viktig å registrere beiteskader og overvåke bestandsutviklingen gjennom tellinger. På den måten kan man se om tiltakene virker over tid og om gåsekonflikten reduseres. Statsforvalteren kan framskynde jaktstart med 15 dager i kommuner som har godkjent forvaltningsplan. Dette er en gulrot som øker mulighetene for å redusere bestanden gjennom jakt. Grågåsa kommer tidligere og drar tidligere enn før. Tidligere vårtrekk skyldes trolig mildere vårvær, mens tidligere høsttrekk kan ha sammenheng med tidligere jaktstart. Forvaltningsplanen bør beskrive hvordan den tidlige jakta skal organiseres for å optimalisere jaktuttaket og forhindre at gjessene framskynder trekket sørover.

Det viktigste tiltaket for å redusere beiteskadene er å redusere grågåsbestanden. Dersom vi klarer å redusere bestanden med 40 % blir konfliktene betydelig mindre. Men mange av de grunneierne som har mye grågås i dag vil også ha beiteskader når bestanden reduseres. Da er det viktig å ta i bruk andre verktøy som reduserer konflikten. Norges Bondelags gåseprosjekt bistår bønder, jegere og kommuner i hele landet med kurs i gåsejakt, konfliktdependende tiltak og forvaltningsplaner. Målet er en bærekraftig forvaltning av grågås med minst mulig konflikt.